

Regeringens bedömningar och inriktning för arbete utifrån de åtta nya målområdena, samt Kommissionen för jämlik hälsas förslag till åtgärder

Prop. 2017/18:249

SOU 2017:47

Nationellt mål och målområden enligt prop. 2017/18:249

Mål: Skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation

1. Det tidiga livets villkor
2. Kunskap, kompetenser och utbildning
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter
5. Boende och närmiljö
6. Levnadsvanor
7. Kontroll, inflytande och delaktighet
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

1. Det tidiga livets villkor

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Att alla barn får en bra start i livet med goda uppväxtvillkor som stimulerar deras tidiga utveckling, inläring och hälsa är centralt för att uppnå jämlik hälsa som barn och som vuxen. Barn som haft möjlighet att utveckla de grundläggande förmågorna tidigt i barndomen har fått en mer stabil grund att stå på och i förlängningen bättre hälsa. Särskilt barn som växer upp i ekonomisk utsatthet får oftare sämre hälsa som vuxna. Det tidiga livets villkor bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Ojämlighet i livsvillkor och möjligheter mellan olika familjer bidrar till att barn har skilda förutsättningar att utvecklas under det tidiga livet. Arbetet bör inriktas på att skapa, stötta och stärka en god start i livet och jämlika uppväxtvillkor så att alla barn får grundläggande förutsättningar att utifrån sina villkor utveckla kognitiva, emotionella, sociala och fysiska förmågor. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none"> – en jämlik mödra- och barnhälsovård, – en förskola av god kvalitet, – att barnperspektivet tas i beaktande. 	<p>1. En jämlik mödra- och barnhälsovård <u>Landsting bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – verka för ökad tillgänglighet av mödra- och barnhälsovården utifrån föräldrars och barns olika behov, – verka för att personalen inom mödra- och barnhälsovården har tillräckliga kompetenser och förutsättningar för att identifiera ohälsosamma levnadsvanor och motivera till goda levnadsvanor. <p>2. En likvärdig förskola av hög kvalitet <u>Kommunerna bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – verka för att öka deltagandet i förskolan bland barn från socioekonomiskt svaga förhållanden. <p>3. Metoder och medel som sätter barnets bästa i centrum <u>Kommuner och landsting bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – utveckla samverkansformer med barns bästa i centrum, såsom familjecentraler, – tillämpa utökad hembesöksprogram riktat till nyblivna föräldrar, där socialtjänsten involveras, så att de omfattar alla nyfödda barn (och inte enbart barn till förstagångsföräldrar).

2. Kunskap, kompetenser och utbildning

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Att utveckla människors kompetenser och kunskaper genom lärande och utbildning är centralt för att uppnå jämlik hälsa. Det finns ett starkt samband mellan utbildningsnivå och hälsa. Livsvillkor, levnadsvanor och andra förhållanden som bidrar till god hälsa är bättre och mer hälsofrämjande bland personer med högre utbildningsnivå. Förvärvade kunskaper och kompetenser genom utbildning ger möjlighet till högre status men också till att stärka psykologiska och sociala resurser samt reell möjlighet att påverka den egna situationen, vilket kan minska fysiska och psykosociala risker. Kunskaper, kompetenser och utbildning bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Kompetenser och kunskaper utvecklas genom olika former av lärande under livets olika skeden och har ett starkt samband med människors förutsättningar för en god hälsa. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa bör alla barn, unga och vuxna ha möjlighet att utveckla kompetenser och kunskaper samt tillgodogöra sig en god utbildning oberoende av sociala och ekonomiska förhållanden, ålder, könstillhörighet och funktionsnedsättning.</p> <p>Skolan är en arena som når alla barn och unga och därmed har en grundläggande roll i arbetet för en god och jämlik hälsa. God hälsa och en bra miljö i förskolan och skolan med daglig rörelse är förutsättningar för att barn och elever ska kunna utvecklas och lära sig. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Även hälso- och livsstilsfrågor ska uppmärksammas. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none"> – en likvärdig utbildning, – en god lärandemiljö i skolan med utgångspunkt i att skapa goda och trygga uppväxtvillkor, – tidigt identifiera elever som behöver stödinsatser för att fullfölja utbildningen eller har andra svårigheter för att säkerställa att alla får möjlighet att nå sin fulla potential i skolan. 	<p>1. Skapa en god lärandemiljö i skolan <u>Skolhuvudmännen bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – utveckla skolan som hälsofrämjande arena genom att arbeta främjande och förebyggande med gemenskap och trygghet, måltiden som en del av undervisningen, daglig fysisk aktivitet och rörelse, – använda skolan som en arena för att introducera fritidsaktiviteter och föreningsliv för barn och unga. <p>2. Motverka skolmisslyckanden genom att tidigt identifiera elever som inte klarar kunskapsnivån och tidigt erbjuda stöd <u>Skolhuvudmännen bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – säkerställa att ett aktivt, tidigt och systematiskt arbete bedrivs för att främja närvaro och för att förebygga skolmisslyckanden.

3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Arbete och god arbetsmiljö är centrala områden för att uppnå jämlik hälsa. Människor som arbetar har i regel bättre hälsa än de som saknar ett arbete eller sysselsättning. Arbetsmarknaden i Sverige är tudelad, personer med låg utbildning, personer med funktionsnedsättning och utrikes födda har markant lägre chans att få ett arbete. Gynnsamma arbetsförhållanden stärker personlig utveckling, hälsa och välbefinnande, medan ogynnsamma arbetsförhållanden ökar risken för ohälsa. Personer i arbetaryrken har generellt en sämre arbetsmiljö. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Sysselsättning och ekonomisk trygghet är viktigt för hälsan, och för de allra flesta är arbete den primära källan till inkomster. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa bör människor ges möjligheter till sysselsättning och därmed möjligheter att agera och generera resurser. Det handlar om att öka sysselsättningsgraden och minska arbetslösheten, att göra det lättare att byta arbete vid behov, en god arbetsmiljö och ett hållbart arbetsliv över hela arbetsmarknaden för den som redan har ett arbete. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är att:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stärka humankapitalet, genom utbildningssatsningar, för personer som saknar gymnasieutbildning, – motverka diskriminering och minska inträdeshinder för att underlätta för särskilt utsatta grupper att ta sig in på arbetsmarknaden. <p>För att åstadkomma förbättringar för de breda grupper som redan är på arbetsmarknaden krävs en sammanhållen arbetsmiljöpolitik med en god kompetensförsörjning, men också möjligheter till arbetsbyte inom och utanför pågående anställning och kunskap om arbete och hälsa i rehabiliteringskedjorna. Det är viktigt med kunskapsförmedling, forskning, utveckling och utbildning för att i större utsträckning nyttiggöra befintlig kunskap.</p>	<p>1. Utbildningssatsningar [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>2. Minskade inträdeshinder [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>3. Särskilda arbeten [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>4. Förstärkt uppföljning och utvärdering av arbetsförhållanden och arbetsmiljö [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>5. Stärkt kompetensförsörjning – kunskapsförmedling, forskning, utveckling och utbildning [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>6. Regelarbete och tillsyn [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>7. Flexibla lösningar vid behov av arbetsanpassning och arbetsbyten [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p>

4. Inkomster och försörjningsmöjligheter

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Inkomster och försörjningsmöjligheter är ett centralt område för att uppnå jämlik hälsa och en av de viktigaste faktorerna för skillnader i hälsa. Ju högre inkomsterna är, åtminstone i de lägre inkomstskikten, desto friskare är individen och desto längre är den förväntade livslängden. Inkomster och försörjningsmöjligheter bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Människors ekonomiska och sociala trygghet är viktiga för hälsan. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa bör arbetet inriktas på att stärka människors egna möjligheter till sysselsättning och därmed möjligheter att agera och generera ekonomiska resurser men också på att stödja människor när deras egna ekonomiska resurser inte räcker till. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är att:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uppmärksamma grupper i särskilt utsatta situationer med knappa ekonomiska marginaler. 	<p>1. Förslag för att stärka de ekonomiska resurserna för de sämst ställda [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>1. Stärk inkomstbortfallsprincipen i socialförsäkringen [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p>

5. Boende och närmiljö

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Boende och närmiljö är ett centralt område för att uppnå jämlik hälsa. Bostaden är en viktig plats för återhämtning, vila och rekreation. En sund, trygg och trivsamt boendemiljö är också ett grundläggande mänskligt behov och den som inte har rimligt goda boendeförhållanden har svårt att klara övriga delar av livet, såsom t.ex. utbildning och arbete, som i sin tur har stor betydelse för hälsan. Att känna sig trygg i sitt boende har också stor betydelse för viljan och lusten att vistas utomhus i närområdet. Låg socioekonomisk position samvarierar med hög exponering för olika riskfaktorer i boende och närmiljön, och genom detta ökar risken för ohälsa, sjukdom och en ojämlik hälsa. Boende och närmiljö bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Att ha tillgång till en god bostad i ett område som ger samhälleliga förutsättningar för social gemenskap bidrar till trygghet, tillit och en god och jämlik hälsa. Samhällsplaneringen bör motverka segregation och exponering för skadliga miljöfaktorer. Med ett jämlik-hälsa-perspektiv inom samhällsplanering kan förändringar åstadkommas som påverkar människors levnadsvillkor och minskar ojämlikhet i hälsa. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none"> – bostadsområden som är socialt hållbara, dvs. som motverkar boendesegregation och främjar trygghet, tillit och en god och jämlik hälsa, – boendemiljöer med förbättrad luftkvalitet, minskat trafikbuller och tillgång till grönstruktur samt tillgång till en god förskole- och skolmiljö. 	<p>1. Alla ska ha tillgång till en fullgod och ekonomiskt överkomlig bostad <u>Kommuner bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – vid markanvisningar i möjligaste mån verka för att tillgodose bostadsbehov hos de med svag ställning på bostadsmarknaden och nå sociala mål genom att använda sociala klausuler i offentlig upphandling, – skärpa ägardirektiv till kommunala bostadsföretag som betonar den allmännyttiga rollen och företagets roll för bostadsförsörjningen i kommunen, – arbeta fram strategier mot hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden, – intensivifiera och effektivisera vräkningsförebyggande arbete genom samverkan och skriftliga rutiner samt stärka sitt tillsynsarbete för att säkerställa goda boendemiljöer särskilt i områden med hög trångboddhet. <p>2. Bostadsområden som är socialt hållbara – som motverkar segregation och främjar trygghet, tillit och jämlik hälsa <u>Kommunerna och landstingen bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – verka för att det finns en likvärdig tillgång till privat och offentlig service i alla livsskederna, utifrån behov och oavsett människors resurser såsom skola, gemensamhetslokaler, butiker och närhet till kultur- och fritidsutbud, – verka för blandade upplåtelseformer och överbrygga barriärer i den fysiska strukturen, – inkludera ett jämlik-hälsa-perspektiv i regionala utvecklingsstrategier och utveckla sociala konsekvensanalyser i regional och kommunal planering. <p>3. Sunda boendemiljöer på jämlika villkor <u>Kommunerna bör</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – i planarbete prioritera tillgång till, samt underhåll av grönområden med god kvalitet nära bostäder utan tillgång till egen trädgård och där de boende har begränsade resurser till kompensatoriskt utnyttjande av andra utemiljöer, – säkerställa att Boverkets allmänna råd för friytor och goda utemiljöer i anslutning till fritidshem, grundskolor och förskolor följs, – i de större städerna följa exponering för riskfaktorer som buller och luftföroreningar, men även hälsofrämjande miljöer, med koppling till socioekonomi. Målsättningar med tidsplan för insatser som minskar buller och luftföroreningar bör sättas upp för att eliminera systematiska skillnader i dessa faktorer.

6. Levnadsvanor

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Levnadsvanor är ett centralt område för att uppnå jämlik hälsa. Många av förutsättningarna för en god hälsa påverkas av livsvillkoren och av individens egna val och levnadsvanor. Individens levnadsvanor skiljer sig åt beroende på deras sociala miljö, utbildningsnivå och ekonomiska förutsättningar. Rökning, alkohol, dåliga matvanor, fysisk inaktivitet och sömnproblem är välkända riskfaktorer för att insjukna i bl.a. cancer och hjärt- och kärlsjukdomar. Socioekonomiska skillnader är tydliga för samtliga av dessa levnadsvanor och återfinns i alla åldersgrupper. Levnadsvanor bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>En god och jämlik hälsa inom målområdet uppnås genom främjande av människors handlingsutrymme och möjligheter till hälsosamma levnadsvanor samtidigt som hänsyn tas till hur olika sociala grupper påverkas. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none"> – begränsad tillgänglighet till hälsoskadliga produkter, – tillgänglighet till hälsofrämjande produkter, miljöer och aktiviteter, – hälsofrämjande och förebyggande arbete med levnadsvanor i välfärdens verksamheter till exempel hälso- och sjukvård samt omsorg. 	<p>1. Tobaksrökning [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>2. Alkoholkonsumtion [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>3. Fysisk aktivitet och matvanor <u>Kommunerna bör</u> – utforma utomhusmiljöer på ett sådant sätt att fysisk aktivitet stimuleras. Detta innebär t.ex. att underlätta för cyklister och gångtrafikanter samt säkerställa tillgång till grönområden och idrottsanläggningar. <u>Skolhuvudmännen bör</u> – verka för att i sina skolenheter införa regelbundna fysiska övningar för att bryta stillasittandet och fler pulshöjande aktiviteter under skoldagen.</p> <p>[Utöver dessa förslag finns även inom målområdena 1, 2 och 8]</p>

7. Kontroll, inflytande och delaktighet

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Att människor har kontroll över sitt eget liv, tillit till andra, inflytande och delaktighet i samhället är centrala områden för att uppnå jämlik hälsa. Sannolikheten är större bland personer med lägre socioekonomisk position att uppleva sig ha sämre kontroll och inflytande över sina egna livsvillkor och utvecklingen av samhället i stort, samt mindre gemenskap och delaktighet. Kontroll, inflytande och delaktighet bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Det finns tydliga socioekonomiska skillnader vad gäller grad/nivå av kontroll, inflytande och delaktighet i Sverige. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa bör arbetet inriktas på att främja alla individers – oavsett socioekonomisk bakgrund, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsförmåga, sexuell läggning, ålder eller geografisk hemvist – möjligheter till kontroll, inflytande och delaktighet i samhället och i det dagliga livet. Individer och grupper som i lägre utsträckning än andra har möjlighet till kontroll, inflytande och delaktighet bör särskilt prioriteras. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ett jämlikt deltagande i demokratiska processer, – ett jämlikt deltagande i det civila samhället, – arbetet för de mänskliga rättigheterna och med att motverka diskriminering och annan kränkande behandling samt frihet från hot och våld, – sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. 	<p>1. Att främja ett mer jämlikt deltagande i demokratin <u>Kommuner och landsting bör</u> – verka för ett breddat och mer jämlikt medborgarinflytande.</p> <p>2. Att främja ett mer jämlikt deltagande i det civila samhället [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>3. Att främja ett stärkt arbete för de mänskliga rättigheterna, motverka diskriminering och annan kränkande behandling och främja frihet från hot och våld [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p>4. Att främja sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i förhållande till kontroll, inflytande och delaktighet <u>Kommuner och landsting bör</u> – verka för att ett icke-diskriminerande förhållningssätt används i vård, skola, omsorg och andra relevanta offentliga verksamheter. Personal som har direktkontakt med medborgare, elever, patienter, brukare osv. bör utbildas och fortbildas i ett sådant förhållningssätt, – verka för att ungdomsmottagningarna ges långsiktiga förutsättningar att bedriva en jämlik vård, – verka för att sex- och samlevnads-undervisningen i skolan utvecklas.</p>

8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Regeringens bedömning i Prop. 2017/18:249:	Inriktning på arbete inom målområdet, enligt Prop. 2017/18:249	Kommissionen för jämlik hälsa förslag till åtgärder enligt SOU 2017:47 (OBS! Här: endast åtgärder föreslagna för kommun och landsting)
<p>Hälso- och sjukvård bör erbjuda vård som ger bästa hälsoresultat med befintliga resurser. Vården bör vara tillgänglig efter behov, patienter erbjudas hälsofrämjande och förebyggande, behandlande och rehabiliterande insatser av god kvalitet samt delaktighet och kontinuitet. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård bör därför utgöra ett särskilt målområde.</p>	<p>Det förekommer, för de flesta diagnoser, omotiverade skillnader i vårdens insatser och resultat mellan olika sociala grupper. Vården bör verka hälsofrämjande och förebyggande och med ett systematiskt jämlikhetsfokus samt att behandling utgår från patientens behov och möjligheter. Centralt för arbete för en god och jämlik hälsa är:</p> <ul style="list-style-type: none">– tillgänglighet som motsvarar olika behov,– vårdmöten som är hälsofrämjande och skapar förutsättningar för jämlika insatser och resultat,– hälsofrämjande och förebyggande arbete.	<p><i>1. En förbättrad tillgänglighet för att motsvara olika behov</i> <u>Landstingen bör</u></p> <ul style="list-style-type: none">– öka hälso- och sjukvårdens tillgänglighet för att motsvara patienters olika behov såväl fysiskt, kognitivt och kommunikativt,– särskilt uppmärksamma hälso- och sjukvårdens tillgänglighet i socialt och ekonomiskt utsatta bostadsområden. <p><i>2. Vårdmöten som är hälsofrämjande och skapar förutsättningar för jämlika insatser och resultat</i> <u>Landsting och kommuner bör</u></p> <ul style="list-style-type: none">– öka kunskapen hos beslutsfattare och medarbetare om betydelsen av bemötandet för vårdens insatser och resultat,– utveckla patient- och personcentrerade arbetsätt och arbeta systematiskt med utvecklingsarbete och lärande om bemötandets betydelse för en jämlik vård och hälsa,– utveckla vården och omsorgens organisering för att skapa kontinuitet för patienter och brukare. <p><i>3. En förstärkning av hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete för patienter och befolkning</i> <u>Landstingen bör</u></p> <ul style="list-style-type: none">– samla och tillämpa erfarenheter av åtgärder för att nå de personer som inte kommer på screeninginsatser och vidta åtgärder för att de ska komma,– stärka förutsättningarna för hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete dels vad gäller rådgivning till patienter om levnadsvanor, dels vad gäller uppsökande insatser till vuxna befolkningsgrupper i vissa åldersgrupper,– ge primärvården ett tydligt primärpreventivt uppdrag, med ansvar för att arbeta förebyggande både genom individuella insatser och i samarbetet med andra aktörer,– organisera hälsoundersökningar som når många av de nyanlända och flyktingar och som också omfattar psykisk hälsa och tandhälsa. <p><i>4. En tandvård som ses som en del av hälso- och sjukvården</i> [Åtgärder föreslagna enbart för regering]</p> <p><i>5. Landsting bör styra, leda och organisera sin verksamhet, mot en jämlik vård</i> <u>Landsting bör</u></p> <ul style="list-style-type: none">– formulera tydliga, uttalade mål för en god och jämlik vård och hälsa,– inkludera en systematisk analys av skillnader mellan socioekonomiska grupper i det ordinarie kvalitets- och förbättringsarbetet,– organisera uppföljningen så att skillnader i vårdens insatser och resultat följs i syfte att bevaka att en god och jämlik hälsa nås,– utreda förutsättningarna för att skapa regionala kompetenscentra med ansvar för löpande och systematisk, folkhälsobevakning och sjukvårdsanalys av både jämlik hälsa och jämlik vård.